

УДК 330.341

ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗАХИЩЕНОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Т. О. Пожуєва

ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет»

пр. Гагаріна 8, м. Дніпропетровськ, 39600, Україна.

E-mail: a.l.l.a_a.l.l.a@mail.ru

У статті обґрунтовано сутність „економічної безпеки” як системної категорії, її роль і місце в процесі інноваційного забезпечення безпеки суб'єкта господарювання. Зазначено, що управління економічною безпекою підприємства полягає в виробленні адаптивних реакцій. Окреслено економічні критерії оцінки економічної безпеки промислового підприємства. Обґрунтовано системні заходи інноваційного забезпечення економічної безпеки промислового підприємства.

Ключові слова: економічна захищеність, економічна небезпека, інновації, інноваційні підходи.

ИННОВАЦИОННЫЙ ПРОЦЕСС РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЗАЩИЩЕННОСТИ СУБЪЕКТА ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ

Т. А. Пожуева

ГВУЗ «Украинский государственный химико-технологический университет»

пр. Гагарина 8, г. Днепропетровск, 39600, Украина.

E-mail: a.l.l.a_a.l.l.a@mail.ru

В статье обоснована сущность «экономической безопасности» как системной категории, ее роль и место в процессе инновационного обеспечения безопасности субъекта хозяйствования. Определено, что управление экономической безопасностью предприятия состоит в выработке адаптивных реакций. Очерчено экономические критерии оценки экономической безопасности промышленного предприятия. Обоснованы системные мероприятия инновационного обеспечения экономической безопасности промышленного предприятия.

Ключевые слова: экономическая защищенность, экономическая опасность, инновации, инновационные подходы.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. Динамізм розвитку в реалізації інноваційних векторів суспільного відтворення відбувається за умов активізації науково-технічного прогресу та його специфічного прояву з огляду формування економічної безпеки. Сучасна діалектична взаємодія систем національної та міжнародної економічної безпеки виявляє тенденцію трансформації традиційних механізмів їх забезпечення в протистоянні новим загрозам, спричинених економічними та технологічними диспропорціями в розвитку підприємництва [1, с. 73].

Окрім того, слід зазначити, що формування ринкових відносин в Україні супроводжується глибокою соціально-економічною кризою, яка спровокувала уповільнення суспільного розвитку. Комплекс проблем, які пов'язані з ринковими трансформаціями, підсилюється такими економічними явищами, як дефіцит державного бюджету, інфляція, зниження рівня виробництва, наявність безробіття та різке погіршення рівня життя населення. Негативні економічні явища набувають ще більшого масштабу у зв'язку з відсутністю науково обґру-

натованої стратегії національного розвитку, яка ґрунтується на економічно безпечних орієнтирах. Разом з тим, підходи до формування економічної безпеки суб'єкта господарювання ніколи не існували самі по собі, а є похідною від специфіки економічного зростання на кожній стадії розвитку підприємств. Конкретизований зміст цієї проблеми може змінюватися залежно від динаміки зовнішніх і внутрішніх умов функціонування економічної системи.

Аналіз публікацій. Дослідження процесів транснаціоналізації економіки в контексті економічної безпеки інноваційного розвитку, виявлення взаємозв'язку між науково-технічним потенціалом та інноваційною безпекою містяться в ряді наукових праць вітчизняних та іноземних вчених, зокрема: Алексєєва І.В., Березіна Л.М., Бойко Г.Ф., Домашенко М.Д., Дулеби Н.В., Копитко М.І., Криль Я.М., Мельникової М.В., Мішиної І.Г., Хоми І.Б., Ящук В.І. та ін. Разом з тим, деякі інноваційні аспекти формування економічної безпеки промислового підприємства досліджені не досить чітко, вони потребують більш детального розгляду.

Незважаючи на значну кількість робіт, які присвячені питанням формування інноваційних засад розвитку економічної безпеки суб'єкта господарювання, до сих пір нерозв'язаними залишились інноваційні підходи до забезпечення економічної захищеності промислового підприємства.

Метою статті є дослідження інноваційних підходів до забезпечення економічної захищеності суб'єктів господарювання у контексті управління економічною безпекою.

МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ. Сучасна стадія постіндустріального розвитку підприємництва засвідчує входження в інноваційно-інформаційну траєкторію зростання, що супроводжується інтенсифікацією, мобільністю та адаптивністю суб'єктів господарювання. Тим самим, впливаючи на характер економічної безпеки, урізноманітнення форм модифікації факторів, визначається «стратегічна потужність» і вектор спрямованості дії «потенціалу агресивності». Посилення вагомості економічної, фінансової, інформаційної та науково-технічної складової цього потенціалу зумовлює відповідну реакцію у вигляді логіки «неагресивного мислення» в економічній безпеці розвитку та об'єднання наявних ресурсів у протистоянні новим загрозам [1, с. 74].

В умовах сьогодення значно вагомішою стала проблема гарантування економічної безпеки. Українські підприємства зустрілися з непоширеним досі промисловим шпигунством, викраденням комерційної таємниці, переманюванням кваліфікованих працівників, здійсненням заходів недобросовісної конкуренції та іншими негативними явищами як з боку зовнішніх контрагентів, так із боку працівників [2].

Економічна безпека підприємства багато в чому залежить від збалансованості його інтересів з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища, що взаємодіють з підприємством, можливо на основі дії відповідного механізму. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства розглядається як сукупність управлінських, економічних, організаційних, правових і мотиваційних способів

гармонізації інтересів підприємства з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища, за допомогою чого з урахуванням особливостей діяльності підприємства забезпечується отримання прибутку, величина якого достатня для перебування підприємства в стані економічної захищеності [3, с. 256].

Економічна безпека промислового підприємства має дуалістичний характер, а її природа визначається ступенем загрози фінансово-економічному стану та показникам фінансових результатів підприємства, й визначається рівнем економічної захищеності.

Економічна захищеність – це економічна категорія, що характеризує відсутність загрози впливу дестабілізуючих чинників внутрішнього та зовнішнього середовища на економічну діяльність, яка притаманна усім структурно-функціонуючим елементам економічної системи, що займаються фінансово-економічною і виробничою діяльністю [4, с. 138].

Виділяють такі ознаки економічної безпеки підприємства, як: рівень економічного управління; походження загроз (позасистемні, внутрішньосистемні); сфера життєдіяльності виробника; систематичність прояву; тривалість впливу; рівень керованості; ступінь ваги кризи виробника [5, с. 131].

Для визначення рівня економічної безпеки використовують різноманітні методи, які поділяються на такі групи:

- 1) методи порівняння основних економічних показників із їх граничними значеннями;
- 2) методи експертної оцінки для ранжування підприємств за рівнем загроз;
- 3) методи оцінювання темпів економічного зростання за основними економічними показниками;
- 4) методи прикладної математики, зокрема багатовимірного статистичного аналізу [6].

Ретроспективний аналіз систем показників економічної безпеки та їх граничних значень дозволяє визначити:

- економічні показники, які можна використовувати при оцінці економічної безпеки;
- прийнятну систему показників, залежно від цілей дослідження;
- граничні значення індикаторів економічної безпеки з врахуванням специфіки та особливостей розвитку суб'єкта господарювання, для якого вони будуть застосовуватись [7].

За економічними критеріями доцільно розглядати показники економічної безпеки промислового підприємства, зокрема, співвідношення чистого операційного доходу на підприємстві та сукупних операційних витрат, що визначає різні зони: зону економічної небезпеки та перехідну зону, межею між якими виступає точка рівноваги, і зону економічної безпеки, пороговою межею якої є рівень економічної безпеки. Перехідна зона забезпечує «запас стійкості» – беззбитковість операційної діяльності – на підприємстві, тобто протистояння впливам зовнішніх і внутрішніх факторів та містить такі фази та рівні: фазу поживлення, перший перехідний рівень діяльності, фазу нестійкого розвитку,

другий перехідний рівень діяльності та фазу стійкого розвитку [8, с. 12].

Результатом надійності системи безпеки суб'єкта господарювання є визначення такого критерію, як відсутність чи наявність завданих підприємству матеріальних збитків та моральної шкоди. Зміст цього критерію характеризується такими показниками:

- збереження майна та інтелектуальної власності підприємства;
- запобігання витоку інформації, що становить комерційну таємницю;
- запобігання та припинення протиправних дій персоналу, клієнтів, відвідувачів;
- попередження та ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій;
- протекціювання працівників, щодо яких скоюються злочини насильницького характеру;
- своєчасне виявлення і зупинка спроб несанкціонованого проникнення на об'єкти підприємства, що перебувають під охороною [9, с. 113].

Забезпечення економічної безпеки на промислових підприємствах потребує її належної організації, яка має поєднувати одночасне або послідовне виконання таких заходів:

- формування достатньої кількості ресурсів, необхідних підприємству для його діяльності;
- планування та прогнозування економічної безпеки за її функціональними складовими;
- стратегічне планування господарської діяльності підприємства;
- формування механізмів управління господарською діяльністю підприємства;
- аналіз економічних процесів і явищ щодо господарської діяльності підприємства;
- ведення обліку ресурсів і витрат;
- оцінка рівня економічної безпеки [10, с. 40].

Взаємодія зазначених заходів економічної безпеки за своєю функціональною спроможністю визначає можливості поєднання інтеграційних та інноваційних мотивацій, а також стимулювання розвитку «особливих» ресурсів їх формування: просторових, стратегічних, системних, ринкових, процесних, проектних, інституціональних, організаційних. Ці ресурси, у свою чергу, стимулюють виникнення нового рівня інтеграції, що ініціює розвиток інтерактивної моделі інноваційного процесу на основі комунікації, координації та кооперації різних суб'єктів глобального простору, які впливають на траєкторію та ступінь поєднання вертикальних, горизонтальних і зворотних інноваційних потоків. Зокрема, горизонтальна спрямованість інноваційного процесу має статичний характер відтворення та поширення одиничного нововведення до повного насичення ринку: вертикальна – пов'язана з економічною циклічністю, зміною технологічних укладів, життєвим циклом інновацій, спрямованістю від базових інновацій до псевдоінновацій; зворотна – відображає реакцію на управлінські впливи та ступінь ефективності реалізації інноваційного процесу. Внаслідок цього утворюється нове середовище економічної безпеки інноваційної взаємодії у різних сферах (науковій, фінансовій, економічній, технологічній, інвестиційній, кому-

нікаційній, інформаційній, екологічній, військовій) [1, с. 77].

Лише інноваційні підходи до формування економічної безпеки промислового підприємства нададуть можливість ефективно та оптимально реалізовувати форми та методи економічного захисту підприємства в сучасних умовах. Тому для підвищення ефективності системи економічної безпеки промислового підприємства актуальним є базування на інноваційних підходах, зокрема:

- інноваційної оцінки фінансової складової економічної безпеки промислового підприємства;
- інноваційної системи управління ризиками господарської діяльності промислового підприємства;
- інноваційної реалізації заходів антикризової політики промислового підприємства.

ВИСНОВКИ. На основі проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

Економічна безпека повинна досліджуватися як система економічних відносин з метою досягнення такого рівня економічного розвитку, при якому забезпечується ефективне задоволення потреб і гарантовано захист інтересів усіх суб'єктів економіки, навіть при несприятливих умовах розвитку внутрішніх та зовнішніх процесів.

Цільовою спрямованістю системи управління економічною безпекою підприємства є формування адаптивних реакцій на дію загроз у будь-якій сфері його життєдіяльності і, як наслідок, – забезпечення стабільного та максимально ефективного функціонування підприємства на цей момент часу та високого потенціалу розвитку в майбутньому.

Фінансова складова економічної безпеки є провідною, оскільки за ринкових умов фінанси є вирішальними в діяльності будь-якого суб'єкта господарювання.

Обґрунтовано системні заходи інноваційного забезпечення економічної безпеки промислового підприємства. Стан економічної безпеки обмежується цілями або планами вищого керівництва (власників), що свідчить про певну суб'єктивність оцінки стану підприємства. З одного боку, подібне розуміння поняття економічної безпеки враховує особливості окремого підприємства, специфіку його діяльності, його місію та інші важливі фактори. З іншого боку, недоліком такого підходу можуть бути невірні сформовані плани та стратегію розвитку суб'єкта господарювання, що може привести підприємство та його менеджерів до некерованих дій або неадекватної реакції на запобігання тим чи іншим загрозам та ризикам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бохан А.В. Економічна безпека в інноваційних імперативах інтеграції / А.В. Бохан // Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць. – 2012. – №8 (135). – С. 73–77.
2. Копитко М.І. Чинники системи гарантування економічної безпеки суб'єктів господарювання // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2011. – № 3. – С. 12–18.
3. Мельникова М.В. Підтримка економічної безпеки промислових підприємств регіону в процесі реалізації інвестиційних проектів/ М.В. Мельникова, Я.М. Криль // Проблеми разви-

тия внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. Сборник научных трудов. – 2011. – №1. – С. 254–259.

4. Алексеев І.В. Теоретико-методологічні засади формування основ діагностики економічної захищеності промислового підприємства/ І.В. Алексеев, І.Б.Хома // Інноваційна економіка. – 2011. – № 5. – С. 137–144.

5. Домашенко М.Д. Аналіз наукових підходів до визначення поняття економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 3. – Т. 1. – С. 167–172.

6. Ящук В. І. Методичні підходи до забезпечення економічної безпеки підприємства ритейлу / В. І. Ящук // Проблеми економіки та управління: Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – Львів : Вид. Національного університету «Львівська політехніка». – 2010. – № 668. – С. 218–223.

7. Мішина І.Г. Показники економічної безпеки, проблеми визначення їх граничних значень. / Торговля і ринок України: Темат. збірник наук. праць. Вип. 21, т. 2. / Голов. ред. О.О. Шубін. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2006. – С.283–291.

8. Козак Л.С. Методичні основи визначення рівня економічної безпеки автотранспортного підприємства/ Л.С. Козак, Г.Ф. Бойко, Н.В. Дулеба // Інноваційна економіка. – 2011. – № 5. – С. 9–12.

9. Економічна безпека підприємств: Підручник / Ортинський В.Л., Керницький І.С., Живко З.Б. та ін.; – К.: Алерта, 2011. – 704 с.

10. Березіна Л.М. Економічна безпека та проблеми вдосконалення відносин суб'єктів АПК // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2011. – № 1 (4). – С. 39–43.

INNOVATIVE PROCESS OF DEVELOPMENT OF BUSINESS ENTITY'S ECONOMIC SECURITY

T. Pozhuieva

SHEI “Ukrainian State University of Chemical Technology”

av. Gagarina 8, Dnipropetrovsk, 39600, Ukraine.

E-mail: a.l.l.a_a.l.l.a@mail.ru

Scientific and technical progress activization and its specific manifestation in economic security forming are the conditions for dynamic development of innovative social reproduction vectors. Modern dialectical interaction of national and international economic security detects the transformation trend of traditional providing mechanisms in countering new threats from economic and technological disparities in the enterprise development.

The modern post-industrial stage of development confirms the occurrence of developed countries into the innovative and information growth trajectory. This process is accompanied by intensification, mobility and adaptability of international economic integration subjects. It also affects the economic security character and the forms of forces balance diversification on the world arena. This affection is possible by modification of factors that determine “strategic capacity” and vector of “potential aggressiveness” direction of action. The importance of economic, financial, information, scientific and technical components of this potential is strengthening. It determines the response of international community. This response is a logic “non-aggressive mindset” in economic security of development and association global resources to meet new threats.

The formation of market economy in Ukraine is accompanied by deep social and economic crisis. This crisis is a cause of social development slowing. Fiscal deficit, inflation, production decline, unemployment and sharp deterioration in living standards are the economic effects that strengthen the complex of market transformations problems. Negative economic effects are increasing in scale because of the lack of scientifically grounded national development strategy. This strategy is based

on economically secure marks. However, economic security problem never existed on its own. It is a derivative of economic growth specific on every stage of social development. Concretized maintenance of this problem may vary depending on the dynamics of internal and external conditions of economic system functioning.

The article investigates the innovative approach to industrial enterprise's economic security forming. Some components of industrial enterprise's economic security were allocated. Directions of increase the industrial enterprise's economic security efficiency were determined.

Key words: economic security, economic threat, innovations, innovative approaches, innovative providing

REFERENCES

1. Bohan, A.V. (2012) *Ekonomichna bezpeka v innovatsiynih imperatyvah integratsiyi* [Economic security in innovative integration imperatives] / A.V. Bohan // *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini: zbirnyk naukovykh prac.*, №8 (135), pp. 73–77.
2. Kopytko, M.I. (2011) *Chynnyky systemy garantuvannia ekonomichnoyi bezpeky sub'ektiv gospodariuvannia* [Factors of guaranteeing the business entities' economic security] // *Visnyk Schidnoukrayinskogo nacionalnogo universytetu imeni Volodymyra Dalia.*, № 3, Ukraine.
3. Melnykova, M.V., Kryl, Y.M. (2011) *Pidtrymka ekonomichnoyi bezpeky promyslovykh pidpriemstv regionu v procesi realizatsiyi investytsiynykh proektiv* [Support for regional industrial enterprises economic security in the implementation of investment projects] // *Problemy razvitiya vneshnieekonomicheskikh svyazey i privilechniya inostrannykh investitsiy: regionalniy aspect. Sbornik nauchykh trudov.*, №1. – pp. 254–259, Ukraine.
4. Aliexieyev, I.V., Homa, I.B. (2011) *Teoretyko-metodychni zasady formuvannia osnov diagnostyky ekonomichnoyi zahyichenosti promyslovogo pidpriemstva* [Theoretical and methodological basis of forming the principles of industrial enterprise economic security diagnosis] // *Innovatsiyna ekonomika*, № 5, pp. 137–144, Ukraine.
5. Domashenko, M.D. (2011) *Analiz naukovykh pidhodiv do vyznachennia poniattia ekonomichnoyi bezpeky zovnishnioekonomichnoyi diyalnosti mashynobudivnykh pidpriemstv* [Analysis of scientific approaches to the definition of engineering enterprises economic security of foreign economic activity] // *Marketyngh i menedzhment innovatsiy*, № 3, Vol. 1. p. 167–172, Ukraine.
6. Yaschuk, V.I. (2010) *Metodychni pidhody do zabezpechennia ekonomichnoyi bezpeky pidpriemstva riteylu* [Methodological approaches to retail enterprise economic security] / V.I. Yaschuk // *Problemy ekonomiky ta upravlinnia: Visnyk Nacionalnogo universytetu "Lvivska politehnika"*, № 668., pp. 218–223, Ukraine.
7. Mishyna, I.G. (2006) *Pokaznyky ekonomichnoyi bezpeky, problemy vyznachennia yih granychnykh znachen* [Indicators of economic security, the problems of defining their limits] / *Torgivlia i rynek Ukrainy: Temat. zbirnyk naukovykh prac.* Ed. 21, vol. 2 / Golov. red. O.O. Shubin. – Donetsk: DonDUET, p. 283–291, Ukraine.
8. Kozak, L.S., Boyko G.F. Duleba N.V. (2011) *Metodychni osnovy vyznachennia rivnia ekonomichnoyi bezpeky avtotransportnogo pidpriemstva* [Methodological basis for determining the level of transport enterprise economic security] / *Innovatsiyna ekonomika*, № 5, p. 9–12, Ukraine.
9. Ortynskiy, V.L., Kernyckiy, I.S., Zhivko. Z.B. (2011) *Ekonomichna bezpeka pidpriemstv: Pidruchnyk* [Enterprises economic security: Textbook]. – K.: Alerta, 704 p, Ukraine.
10. Berezina L.M. (2011) *Ekonomichna bezpeka ta problemy vdoskonalennia vidnosyn sub'yektiv APK* [Economic security and problems of improving the business relations in agroindustrial complex] // *Biuleten Mizhnarodnogo Nobelevskogo ekonomichnogo forumu*, № 1(4), pp. 39–43, Ukraine.

Стаття надійшла 20.04.2014